

Sik Endre: Mindennapi korrupcióink

(Eredetileg megjelent: Szociológiai Figyelő, 2002, VI. évf. 1-2 sz. 131-145. Old.)

Az itt következő mű egy trilógia befejező darabja. Az első munka (Sik 2001/a) céljával azt tűztem ki, hogy meggyőzzem az Olvasót a korrupció (mint a kapcsolati tőke egy „alkalmazott változata”) nagy tehetetlenségi erejéről, melynek elhúzóó hatása van a rendszerváltás és a globális világrendbe való beilleszkedés (ki)menetére. A következő szösszenetben (Sik 2001/b) amellet érveltem, hogy a politika világára általában is jellemző kapcsolatérzékenység a késői kádárizmus idején sok okból (melyek között kiemelten szerepelt Aczél György személye) felerősödött, s azóta is tovább erősödik.

E harmadik nekifutásban két feltételezés érvényessége mellett érvelek. Egyrészt, hogy a mai magyar kultúra – abban az értelemben, ahogy az itt olvasható idézet láttatja - korrupciós kultúrának tekinthető.

„gyakorlatilag nincs olyan ügyintézés – legyen az bármilyen apró is – amelynél az ügyintéző fél ne mérlegelné a kiskapuk keresését, a soron kívüli vagy kedvezményes megoldási lehetőséget, s ugyanakkor ne gondolna ... valamilyen kisebb-nagyobb szívességre, ajándékra, akár előzetes ügyintézési nyomatékként, akár utólagos honoráriumként. Ez utóbbi mozzanat akkor is előtérbe kerül, ha éppen nem vált szükségessé a kiskapuk használata vagy a törvényszegő eljárás. Az adományozásra, hálára mindig gondolni kell. Vagy azért, mert a hivatalnok az ügyfél számára fontos ügyet intézett sikerrel. Vagy azért, mert már korábban is intézett, s épp ideje van a hálának és szívességnek. Vagy pedig azért, mert ügyes-bajos dolog a jövőben is akad, s jobb előre biztosítani a kapcsolatot.” (Bíró 1998 209-210 old.)

Másrészt a szösszenet célja érveket szolgáltatni arra, hogy a kapcsolati tőke esetében nem csupán stiláris megoldás a tőke fogalom használata. A következő húsz történetből kiderül, hogy a korrupciós szerepjáték – nem függetlenül kifinomodott etikettje miatt – nem költségmentes (megtanulása és kivitelezése időt és energiát igényel), alkalmazása során hibázni is lehet (tehát veszteség érheti a nem jókor, nem a megfelelően kiválasztott személlyel és helyzetben, nem alkalmas módon korrumpálni igyekvőt). Ezek a jellemvonások azt sejtetik, hogy a korrupció kultúrája (és az ehhez elengedhetetlen kapcsolatitőke-kezelési kultúra) olyan jellemvonásokat mutat, mint amire minden más tőke alkalmazása során szüksége van a leendő felhasználónak (tanulási költség, beruházás igény, kockázatvállalási készség, más tőkévé való

átkonvertálás lehetősége, a profitkilátások becslésének lehetősége, illetve szükség esetén a profit hosszabb távra történő elhalasztása vagy a rossz befektetés okozta veszteség minimalizálása). Ha tehát az esetek elemzése ebből a szempontból meggyőző, akkor az esetek ezen elemei a kapcsolatok tőke jellege melletti bizonyítékok.

A bizonyítás módszere a mellbevágó illusztráció általi meggyőzés. Célom tehát nem az, hogy számokkal igazoljam a korrupció széleskörű elterjedtségét és társadalmi elfogadottságát (ez az a két tényező, amit a szakirodalom egy intézmény működőképességéhez nélkülözhetetlennek, virágzásához szükségesnek tart¹). A történetekkel azt akarom mellbevágólag igazolni, hogy milyen kifinomodott etikett, szerepkelléktár áll a mai korrupciós játékokban résztvevők rendelkezésére. Márpedig ha ez igaz, akkor ez arra utal, hogy régóta és sokak által fejlesztett kulturális termékkel állunk szemben, amit mindenki (de legalábbis a többség) elsajátít.

Az esetek

A BKÁE Emberi Erőforrások Tanszékén tanuló szakmérnök hallgatók házi dolgozatának tárgya az volt, hogy (Bíró A. Zoltán korábban már idézett művének ismeretében) részletesen elemezzenek egy korrupciós játékot, különös tekintettel a szituációra és a szereplők taktikájára, valamint mindezek változásaira a játék folyamán. A következő húsz esettanulmányokat ők gyűjtötték. A szerkesztés során nem semmit nem tettem hozzá a történetekhez, csak elhagytam azon részletek, amelyek nem voltak fontosak elemzéséhez.

¹ A következő idézet egy 2000 évi TÁRKI felvétel elemzésén alapul. „A megkérdezettek között szinte teljes a konszenzus, hogy az elmúlt tíz évben nőtt a megvesztegethető hivatalnokok száma (82% vélekedett így), több mint kétharmaduk szerint (73%) a korrump hivatalnokok száma manapság is növekszik, és szinte egyöntetűen vallják, hogy a megvesztegetésre szánt pénzösszegek értéke is nőtt 1989 óta (92%-uk ért egyet ezzel az állítással).

A korrupció jövőjét illetően sem igazán derűs a kép. A megkérdezettek több mint fele (55%) szerint a megvesztegethető hivatalnokok aránya a jövőben is növekedni fog, és további harmaduk (34%) véli úgy, hogy a korrupció mai szintje nem változik a jövőben sem.

A korrupció elterjedtségének növekedését vagy változatlanóságát vélő nézetek magas értékét két tényezőre vezethetjük vissza. Részben arra, hogy sokan vannak, akik szerint a korrupció elkerülhetetlen, részben arra, hogy sokak szerint az állam nem képes (vagy/és akar) tenni a korrupció ellen. Egyfelől, a megkérdezettek közel fele (48%-a) szerint a korrupció elkerülhetetlen, és harmaduk szerint (34%) jó is. Másfelől, noha a kormány tekintélyét a korrupció a megkérdezettek kétharmada szerint (67%) nagymértékben aláássa, ennek ellenére erős a lakosság meggyőződése egyöntetű (a megkérdezettek 87%-a) a tekintetben, hogy a

Az esetek bemutatására egy egyszerű sémát alkalmazok. Úgy csoportosítom az eseteket (mindig a korrumpáló szeszögéből nézve), ahogy a korrupció szakirodalmának a második legbutább tipológiagyártásánál (a legbutább az állami, illetve piaci korrupció közötti különbségtétel) szokásos, t.i. mi a korrupció célja.

Büntetés mértékét csökkenteni

(1) A rendőr kifejezte abbéli szándékát, hogy most az egyszer el tud tekinteni a büntetéstől – és megkérdezte a Nagymamát, hogy mennyi pénz van nála. Nagymama kifejtette, hogy ami pénz nála van, az tulajdonképpen nem az övé, hanem ügyvédi költség, de megmondta az összeget. A rendőr ebből kért 20 ezer forintot úgy, hogy a Nagymama tegye bele a pénzt a személyi igazolványába, és ismét adja oda ellenőrzésre. A Nagymama így is tett, a 20 ezer forintot beletette a személyi igazolványába, majd a rendőr zsebre tette a pénzt és visszaadta az igazolványt. Ezután elköszönt és útjára engedte a Nagymamát.

(2) Helyszín: Budapest, XII. ker., Moszkva téri buszparkoló. A rendőrök számára fantasztikus bűvőhely, egy olyan „lesipuskás igazoltató bázis”, amit mindenki lát, de csak a rendőrnek van ideje, hogy minket, autósokat figyeljen, mert mi a forgalomra koncentrálnunk, és nem érünk rá holmi rendőrökkel foglalkozni.

Balra kanyarodás közben megcsörren a telefon, akaratlanul is, nyúlok a szürkés-fekete Eriksson 868 után. A jobbom a váltókar felé indul, balkézrel, telefonostul pedig elkapom az ezüstmetál 1600 ccm-es Daewoo Nubira II-es kormányát. Lassan araszolok, majd az integető kéznek engedelmeskedve félreállok és elkezdek idegeskedni. Nem, nem a rendőr miatt, hanem hogy el fogok késni. Hogy miért nem attól félek, hogy feljelent? Eszembe sem jut.

A nem túl magabiztos rendőri séta után most le kell hajolnia egy kicsit, hiszen nagy a zaj. Nem tagadom, én lenézem őt, de ő is küzd, hogy – tudván tudva, hogy lenézem - ő legyen a király.

– Tuggya mé állítottam le?

– Igen.

– Na akko szájjon ki.

Kiszálllok és követem a járda mellé. Kicsit magasabban áll, így vagyunk egyforma magasak. Nekidőlök az autóm csomagtartójának, és keresztbe teszem a kezem. Mindent bevallok, mert még tagadni is lusta vagyok, meg amúgy is, minek. De sietnem kellene, sőt rohanok, és úgy is tudom, hogy ezt a zsugát pénzre játsszák.

Elzárkózva állok, te pénzt akarsz, én pedig - bosszúból, hogy megállítottál, hogy megkopassz! - csak állok és várom, hogy ő szólaljon meg: kérj, ha már megszegttem a törvényt, hogy te is megtedd. Dolgozz meg a pénzedért.

– Tuggya mé állítottam meg...

– Igen. Már mondtam, hogy tudom.

– Na mé???

– Mert telefonáltam.

– Szóva tuggya, hogy azt nem lehet.

hivatalok nem tesznek eleget a korrupció megakadályozásáért.” (Sik, 2000).

- Igen, tudom...
- Akko mé csináta?
- Nézze, hibáztam, de nagyon sietek, mi a következő lépés?
- Háá én csak a hivatalos utat tudom magának emondani...

A kis rafinált. Mert ugye, ha van hangsúlyozottan hivatalos út, akkor kizárásos alapon kell lennie nem hivatalos útnak is.

– Az pedig az, hogy én most (és nagyon erőteljesen nézi a cipője orrát mint tapasztalatlan puskázó) följelentem magát és megbüntetik 20 000 forintra (hatásszünet), aztán az nem lesz jó magának. Aggya ide a papírjait...

Hátsó felemmel ellököm magam a kocsitól és lassan, komótosan elindulok. Körbemegyek, kinyitom az ajtót, benyúlok a kesztyűtartóba, becsukom az ajtót, megfordulok, elindulok vissza és látom a másik két ágrólszakadtat, hogy állnak pár négyzetcentiméteresre szűkült territóriumuk közepén, és éhes sakál módjára nem tesznek semmit, hiszen társuk elvégzi helyettük a zsákmányszerzést, ők meg majd részesülnek a jóból. Mehet már a fejszámolás, bruttó 38 000 meg a reggeli kispolszki meg a skodás, az összesen 6000. Mert azért annyira, nagyhalakra, ők még nem repülnek.

A mitesszeres orr, mint az inga jár ide-oda előttem fél méterrel. Úgy tesz, mintha olvasna, de tudom, hogy semmit sem ért, mert ha értene, akkor kérdezne, mivel nem az enyém az autó, hanem egy cégé és ilyenkor meghatalmazásra lenne szükségem, hogy használhassam, meg ilyesmi, de nem kérdez, csak úgy tesz, mint aki érti, amit lát. Kérdezhetne még persze mást is, pl., hogy ittam-e, meg amit szoktak, de csak a fontoskodó csend beszél helyette.

Nézem a kezét, éppen a jogsimmal bénázik (tele van névjegyekkel), kiveszi és megnézi a fényképnél! A 17 és fél éves koromban készült fotó akárki lehetne, fakult és töredezett. Lassan visszatesz mindent, és mintegy nyomatékosítva az eddigieket, kezdi előlről az egészet.

– A hivatalos...

Félbeszakítom.

– Ne haragudjon, de ezt már mondta, de mi a nem hivatalos út?

– Azt magának kell tennie, én csak a hivatalos utat tudom...

– De én nem tudom, mondja el (dehogyan nem tudom, lassan 9 éve vezetek, átlagban 2 évente török autót és volt már gyorshajtásom is).

– Háá azt magának kell tennie...

– De értse már meg (én ismételtelen támasztom a kocsik oldalát, ő pedig áll, kezemben az indexem és ő nem tudja a tételt, vagy nem meri mondani. Megkönyörülök rajta, akarom mondani magamon.)

– Én sietek, és gondolom, magának is lenne jobb dolga (csak most veszem észre, hogy magázom), oldjuk meg valahogy ezt a dolgot.

– Hát nézze, és nyújtja felém a személyimemet (kezdek örülni, hogy mégis csak ő fogja kimondani és nem én), de a jogosítvány és a forgalmi marad. Menjen vissza a kocsihoz, üljön be, tegye bele, amit gondol, szálljon ki és jöjjön vissza.

Na csak kijött belőle. 2000 az elég lesz, 20 000 lenne a büntetés, többet ez tőlem nem lát. A keze, vagy csak én akarom így látni? mintha kicsikét remegne, nem nyúlok azonnal a személyiért, kínos másodpercek telnek el (nem nekem, neki). Örülök, hogy győztem, ő mondta ki az árat és azóta sem mer a szemembe nézni. Én viszont provokálom, meredek rá, mint aki még nem csinált ilyet. Lassan kibontakozom saját ölelésemből. Beülök a kocsiba, és lassan kotorászni kezdek. Kiszállok és elindulok vissza, szemkontaktusban a többiekkel, a távoli tanúkkal, akik ott sincsenek. Mintha valami mosolyféle futna át kozmetikus sosem látott arcán. Elveszi a személyit és most

először rám néz, de csak azért, hogy ne lássa a szem, hogy korrumpálódik a kéz.

– Aztá itt ma köztünk nem történt semmi, ne mondja el senkinek, megígéri, ugye???

(3) Az alaphelyzet: a piros jelzésen áthajtó sofört (a hátsó ülésen feleség, kisgyerek) leinti két fiatal motoros rendőr. Egyikük a leállított motoroknál marad a személyautó mögött, a másikuk lép a soförhöz. Röviden tisztázzák az esetet, a szabálysértés fokát, büntetési tételét. Az autóban ülők csendben várják sorsukat, elismernek, beismernek. A vidéki nagyváros rendőr századosának fiából fővárosban élő művészemberré „felnövő” soförünk emlékezetében felrémlenek hasonló esetek, amikor a papa még segíthetett, s töri a fejét, hogy az apja szerint most mit kéne tennie, meddig érhet el még az ő keze, illetve, vajon hogyan bonyolítaná jogosítvány nélkül mindennapjait. Az egyenruhás fiatalember fokozva a helyzetet arról kezd beszélni, hogy mint apa és családfő, milyen veszélynek tette ki családját, s ez mennyivel súlyosbítja a szabálysértést. Az autóban ülők bólogatnak. A fiatal rendőr még elismétli ezt néhányszor, arcán aggodalom, őszinte hivatástudat és nevelő szándék. Azt is megjegyzi közben, hogy kollégája már írja a feljelentést.

Ettől kezdve a szereposztás megváltozik: kollégája lesz a hivatalos személy, hozzá vándorolnak az autó és vezetőjének iratai, komolyan ül motorkerékpárja tetején, kezében toll és jegyzetömb, ír és lapoz. Az első rendőr a két fél között közvetítő szerepeét választja. A hivatalos hang lágyul, a kisgyerekekre rámosolyog és a szabálytalankodóhoz is egyre inkább megbocsátó szemrehányással szól:

–Hát kellett ez magának? Most mit csináljunk? A kollégám már írja a feljelentést. A fiatal rendőr többször megteszi az utat az autó és a rendőrmotorok között, s az előbb idézett mondatokat ismétli:

–Most mit csináljunk? Mit csináljunk?

Lassan a bizonytalanság az autóban ülőkre is átragad: Miért sétálgat ilyen ráérősen? Mi tarthat ennyi ideig? –gondolják.

A „talán másképp is el lehetne intézni” megoldásnak már csak a mikéntje kérdéses. Néhány újabb kör után óvatosan - bár, mint később kiderül, ez teljesen indokolatlan volt - elkezdődik a tapogatózás:

–Ha ön nem rendőr lenne... akkor azt is mondhatnánk...- a fiatal rendőr arcán rezdülés sem látszik, majd kisvártatva megszólal szentvelen hangon:

- Ahogy magának jó... születhet két ember között is megállapodás - feleli.

A szabálytalankodó kicsit felbátorodva összezszerűsíti a tételt. A megjelölt összeg valószínűleg az ilyenkor szokásosnak csak az alsó határát közelíthette meg, mert nagy csönd fogadta. Az autó vezetője magyarázkodni kezd:

- Hiszen ketten vannak... ezért gondolom...

- Ahogy magának jó – jön végül a felelet. S a megszaroltak fizethetnek azért, hogy ne végezze a munkáját az, akinek esze ágában sincs végeznie, csak, mint egy modern útonálló elveszi a pénzünket.

A motoros rendőrtől visszakerültek hozzánk az irataink- „Abba tegye bele, amit gondol” utasítással. Addigra már hangja bizalmassá változott, talán meg is könnyebbült, hogy végre valahára megértették. Ő hátrament társához, és a soförnek kellett hátravinnie személyi igazolványát, amelyből egyetlen mozdulattal a motor csomagtartójába rázta a pénzt, amit meg sem érintett.

(4) Két jómódú, középkorú pár báli rendezvényen vett részt Budapest egyik szállodájában. Hajnali 3 óra körül éppen csak elindultak, mikor leintette őket egy

rendőrautó. Komótosan megnézegették az iratokat, körbejárták az autót – „érlelték a helyzetet”.

„Belefújna-e a szondába?” – kérdezték a rendőrök.

Belefűjt.

„Hát itt van valami!” – mondták sokat sejtetően a rendőrök.

Izgultunk! Mi az, hogy van valami? Vagy elszíneződött, vagy nem? Egyikünk sem szállt ki a kocsiból a páromon kívül, gondoltuk, ha korrumpálni kell, akkor nem kell tanú!

Később megbeszélték, hogy mi zajlott le néhány perc alatt a vállalkozó fejében. 1. Nem tudta, mennyi idő alatt bomlik le az elfogyasztott csekély mennyiségű alkohol, így azt sem, hogy a szonda valóban elszíneződött-e, vagy sem? 2. Ha vérvizsgálatot kér, nem tudhatja biztosan, ki van még beépítve, hová viszik vérvizsgálatra, ezért a vizsgálat végét sem lehet tudni. Lehet, hogy ez egy egész hálózat, s a végén kihoznak egy még kedvezőtlenebb eredményt. 3. Vállalkozó lévén nem kockáztathat, a munkájához elengedhetetlen az autó.

Tehát megajánlott némi pénzt. A férfi tízezret ajánlott, a rendőrök 40 ezret kértek. Az úr fizetett. Mivel nem tudtak belenyugodni a történetekbe, arra gondolkodtak, hogyan buktathatnák le a rendőröket. Gondoltuk elmegyünk most rögtön a rendőrségre, előadjuk az esetet, és ott kérünk helyszíni vérvizsgálatot. Aztán meggondoltuk magunkat. Egyik holló a másiknak nem vájja ki a szemét. Féltünk. Egy vállalkozónak nem hiányzik, hogy nyakára szabadítsák a hatóságokat, és 40 ezer forint nem ér annyit, mint amennyi céccóval ez járna.”

(5) Egy detoxikáló állomáson az éjszakai műszakban az előírásoknak megfelelően mindig két ápoló dolgozik. Feladataik közé tartozik a rendőrség által bekísért ittas járművezetőktől vérvétel, majd ezt a vérmintát az ügyeletes orvos által megírt jegyzőkönyvvel együtt egy lezárt dobozban elküldik az igazságügyi orvosszakértőnek, aki az elemzést elvégzi.

Az adott éjszaka az állomáson dolgozó ápolók közül az egyik csupán néhány hónapja, nevezzük Istvánnak, a másik évek óta, legyen ő Béla, dolgozott az állomáson. Az éjszaka közepén két rendőr bekísért egy középkorú férfit, akit a közúti ellenőrzés során állítottak meg, és az alkoholszonda pozitív eredményt mutatott. A férfi annyi alkoholt fogyasztott, hogy hosszabb időre bevonhatták a jogosítványát.

Miután túl volt a vérvételen, várnia kellett, hogy az ügyeletes orvos megérkezzen és felvegye a jegyzőkönyvet. Az ápolók a pihenőszobában várakoztak, a férfi pedig – nevezzük őt Jánosnak – a rendőrökkel együtt az előtérben.

Néhány perc elteltével János megjelent a pihenőszoba ajtajában, kezében egy négyrét hajtott ötezer forintos bankjeggyel, és az ápolókat „fiúknak” szólítva, bizalmasan hangnemben kérte, hogy intézzék el az ügyet, mert ő jól tudja, hogy az ilyen ügyeket mindig el lehet intézni.

Az ápolók mindketten elutasították a kérését, és hogy a jelenet ne folytatódhasson tovább, kimentek az előtérbe, ahol a rendőrök várakoztak. A férfi meglepődött, egyértelmű volt, hogy erre a reakcióra nem számított, mivel azonban tenni semmit nem tudott, lassan visszasüdüngött az előtérbe, bizonyos távolságra az ápolóktól.

János üzletkötőként dolgozott, számára némi pénzbírság kifizetése nem lett volna baj, a jogosítvány bevonása azonban hosszú távra jelentett volna súlyos anyagi megterhelést, hiszen a munkájához az autó nélkülözhetetlen volt. Tudta, hogy a vérvizsgálat eredménye pozitív lesz, és tudta, hogy a megvesztegetés az egyetlen lehetőség, amellyel kikerülhet a pácából.

Azért nem aggódott, hogy elutasítják a vesztegetést, mert a városban elterjedt az a hír, miszerint az állomás minden dolgozója megvesztegethető, kisebb-nagyobb összegekért megkérhető a vérminták el-, ill. kicserélésére. János ezért magabiztosan lépett fel, és mivel biztos volt abban, hogy minden dolgozó megvesztegethető, nem is próbált meg az ápolókkal külön-külön megegyezni, sem a rendőrökkel. Így érthető volt megdöbbenése a nemleges válasz hallatán.

Nem volt igaz a szóbeszéd? Dehogynem, csak éppen István és Béla nemrégiben összerúgta a port. Egy alkalommal Béla egy magáról semmit sem tudó ittas férfitől el akart venni némi pénzt, amit István észrevett, s felszólította Bélát, hogy adja vissza a pénzt. Ebből eredt a szóváltás, aminek következtében Béla nem bízott meg a kollégájában, és tartott attól, hogy egy újabb eset kapcsán valószínűleg nem úszná meg egy szóváltással, hanem esetleg feljelentésre is sor kerülne.

Istvánt, a következők tartották vissza attól, hogy „elintézzék az ügyet”: János nagyon magabiztosan viselkedett, teljesen nyíltan ajánlotta fel a pénzt, nem zavarta az sem, hogy a rendőrök is tudják, mi a szándéka, és valószínűsíthető volt, hogy ezt a történetet a későbbiekben bárkinek el fogja mesélni, bebizonyítva, hogy a szóbeszéd az állomás dolgozóiról igaz. István nem bízott János diszkréciójában. Márpedig István Bélánál nagyobb kockázatot vállalt volna, mert őt, mint újoncot nem védte volna meg az osztályvezető, sőt ha bebizonyosodik, hogy elcserélte a vérmintákat, kirúgták volna az állásából. Ehhez, a számára nagy kockázathoz képest János nagyon kis összeget ajánlott fel. És nem utolsósorban az a tény is visszatartotta, hogy éppen Bélának érvelt néhány hónappal ezelőtt a tisztességes és a korrekt ügyintézés mellett.

(6) Az ország keleti határvonala mentén nagyon sok ember él meg abból, hogy kihasználja az ukrán vagy román gázolaj és benzin, illetve a magyar gázolaj és benzin ára között mutatkozó nem csekély különbséget. Vásárolnak egy nagy gyári üzemanyagtartállyal felszerelt gépkocsit, és napjában egyszer-kétszer átrándulva a határ túlsó oldalára, megtankolnak az első benzinkútnál vagy egy üzemanyag-kereskedelemmel foglalkozó magánszemélynél. Ha nem túl mohó az emberünk, és nem tesz póttankokat a gépkocsi karosszériájába (növelvén az egy fordulóval átszállítható üzemanyag mennyiségét), meg se büntethetik.

Az ismerősöm évek óta ezen az úton keresi a kenyerét, már elég jól beszéli az ukrán nyelvet, és eligazodik az ottani viszonyok között. Ő is tudta, hogy Ukrajnában a rendőrök arra specializálták magukat, hogy a magyar rendszámú és bizonyos típusú gépkocsikat megállítják, és különböző mondvacsinált „szabálysértések” miatt egy-kétszáz forintra megbüntetik. Ilyenkor tudvalevőleg nem érdemes velük vitatkozni, mert az a néhány száz forint nem éri meg azt a kellemetlenséget, amit a rendőrök okozhatnak a teljesen vértlen „szabálysértőnek”.

Az adott történet is a szokott módon kezdődött. A rendőrök megállították, elkérték a papírjait, megvizsgálták a kocsit műszaki állapotát, a kerekek kopottságát, lámpákat és így tovább. Az ismerősöm (Zoltán) tudta, hogy mire ment ki a játék, olyan „gondterhelten” nézegették a kocsit és a papírokat. Aztán sűrű fejcsóválás közepette megkérdezték, hogy mennyi gázolaj van a tankban. Zoltán beismerte, hogy nem túl sok. Erre azt kérdezték tőle, hogy akkor hogyan akar hazamenni, ha nincs üzemanyag a kocsiban. Ekkor már vigyorogtak, látszott, hogy csak szórakoznak, és rá akarna térni a beszélgetés „üzleti” részére. Hirtelen könnyedebb, viccesebb lett a társalgás, semmi ellenségesség vagy barátságtalanság nem volt a viselkedésükben. Aztán annyit jegyeztek meg, hogy az egyik keréken a gumi elég kopott. Noha ennek sem volt semmi alapja Zoltán vette a lapot, és szidni kezdte magát, hogy ő ezt hogyan nem vette észre,

milyen figyelmetlen volt, köszöni, hogy felhívták rá a figyelmét. A rendőrök csak buzgón és megrovóan bólogtak, aztán az egyikük közölte, hogy ebből akár gond is lehet. Erre Zoltán elnézést kért a figyelmetlenségéért, megígérte, hogy amint hazaér, azonnal lecseréli a „kopott” gumiabroncsot. Ekkor kérdezett rá a lényegre, hogy mivel tudja, ez Ukrajnában milyen „súlyos” szabálytalanság, el lehet-e ezt a dolgot intézni úgy, hogy rá nézve ez komolyabb következménnyel ne járjon. Azonnal jött a válasz, hogy ha nem kér róla „papírt”, akkor mindössze 200 forint az egész, azért mert elismerte a „hibáját”.

A társalgás magyarul zajlott, a rendőrök elég jól megértették magukat a nyelvünkön. Azt viszont nem tudták, hogy Zoltánt, aki viszonylag sok időt tölt Ukrajnában, „szintén nem lehet eladni” ukránul. Így eshetett meg, hogy Zoltán még javában a zsebében kotorászott, mikor hallja, hogy az URH-rádió a két rendőr vezetője azt közölte beosztottjaival, hogy Magyarországról rendelt a kertjébe egy aggregátort, ami 160 000 Ft-nak megfelelő összegbe kerül. Van egy hetük arra, hogy ezt a pénzt begyűjtsék, mert akkor fogják leszállítani neki az aggregátort, úgyhogy szedjék össze magukat. A két rendőr csak összenézett, és nagyon dühösek lettek. Aztán Zoltánra néztek, aki már előszedte a pénzt, és látszott, hogy sajnálták, amiért nem kértek többet.

(7) Korán reggel érkeztünk Mátészalkára, ahonnan még 10 kilométert kellett utaznunk hazáig. Nem tudtuk, hogy busz vagy vonat indul-e hamarabb Mátészalkáról, emiatt nem vettük meg végig a menetjegyet. Arra gondoltunk, hogy a hamarabb induló közlekedési eszközre fogjuk megváltani átszálláskor. Vonatunk késett, így pár perccel később érkeztünk meg Mátészalkára. Ahogy leszálltunk a vonatról, megtudtam a kalauztól, hogy a szomszéd vágányról azonnal indul lakhelyünk felé vonat.

Elmondtam neki, hogy csak Mátészalkáig van jegyünk, de azonnal elszaladok a jegypénztárba jegyet váltani. Erre közölte velem, hogy szaladjak nyugodtan, de akkor erről a vonatról lemaradok. Megkérdeztem tőle, hogy a vonaton megválthatom-e a jegyet. Furcsa mosollyal az arcán azt válaszolta, hogy természetesen megválthatom, de akkor 400 forint helyszíni bírságot is ki fog rám szabni. Megkértem arra, hogy még úgymint jönnek utánam felszálló utasok, várjon rám fél percet, amíg megváltom a jegyemet és felszállok a vonatra, mert ez a plusz 400 Ft elég sok néhány perces útért, de nem szeretnék egy-két órát várni a következőre. (Nem ez volt az első eset, amikor ilyen helyzetbe kerültem, és mindig beleegyeztek a kollégái.) Erre nagylelkűen azt mondta, hogy rendben van, szálljak fel a vonatra, úgymint csak az első megállóig megyek.

Elindult a vonat, de pár perc múlva megjelent mellettünk, és a személyi igazolványunkat kérte. Oda is adtam neki, mert azt hittem, csak a jogosan kiadható és a vasútnak járó menetjegy árát fogja felszámolni. Erre az öcsémnek és nekem is kiállított egy 10 kilométeres útért egy-egy 580 Ft-os büntetést. Mikor ezt megláttam, mondanom se kell, nagyon dühös lettem. Kiderült hamar, hogy úgy gondolja a mi jóra való kalauzunk, hogy ennyi lenne a büntetés, de hajlandó arra, hogy mind a kettőnknek megfelezzék az összeget, ha nem kell róla papír... Az, hogy az ő engedélyével szálltunk fel a vonatra, semmit nem számított. Úgyhogy válaszút elé állított, nagyon becstelen módon: vagy adok neki a jogos, 33 Ft-os menetjegy ára helyett 290 Ft-ot zsebbe, vagy postán megkapom a teljes összegről kiállított csekket. Mit tehettem, dühöngve kifizettem neki az összeg felét, bár utólag nagyon megbántam. Ő végig fölényesen, hivatalos hangnemben beszélt velem, az én méltatlankodásom, majd dühöngésem nem igazán tudta ebből kikökönteni. Látszott rajta, hogy még ő érzi megbántva magát a reakcióm miatt, mikor ő nekem is és magának is jót akart!

Hivataltól előnyt vagy/és engedélyt szerezni

(8) Az első eset 1987-ben történt. Hősünk egy állami vállalat szolgálati lakásainak felmérésével foglalkozott. A lakásállomány összeírása rutinszerű volt. A kezdő mérnök nem is értette, hogy a jóhiszemű jogcímenélküli (nyugdíjas) lakó miért kívánja a fiatalember akkori havi bruttó alapbére 5%-ának felajánlásával befolyásolni a felmérés eredményét. Természetes, hogy saját baja (becsületesség), illetve a nyugdíjasok pénztárcájának teherviselő képességének ismerete – miatt nem fogadta el a baksist.

Miután tájékoztatta a hölgyet arról, hogy a felmérés nem okozhat számára semmi kellemetlenséget, a felek kölcsönös elégedettséggel búcsúzhattak el egymástól, hiszen a lakó pénztárcájának nem kellett megnyílnia, és a pályakezdő mérnök sem szennyezte be markát. Történt ez annak ellenére, hogy jövedelme, illetve pénzügyi helyzete közel sem volt rózsás, és albérlésben tengődő sorstársaihoz hasonlóan csak álmaiban talált megoldást saját lakáshelyzetére. Bevállása szerint az eset idején eszébe sem jutott a felajánlott összeg vásárlóerejének mérlegelése, tisztán morális megfontolásból mondott nemet a kezdeményezésre.

A második eset 1994-ben történt, amikor ingatlanértékelőként arra kapott megbízást, hogy egy privatizáció előtt lévő önkormányzati lakás értékét meghatározza. A jövődöbéli vevő abban volt érdekelt, hogy a lakás piaci értéke minél alacsonyabban legyen meghatározva, és ezen érdekének érvényesítése céljából az értékelő bruttó bérének mintegy 6,25%-a összegű javadalmazást helyezett kilátásba, illetve jól belátható helyre, a tárgyalóasztalra.

Főszereplőnk a rendszerváltozás hírein megedződve azonnal megértette a helyzetet, és örömmel konstataálta, hogy ismét abban a helyzetben van: „nem”-et mondhat. Ekkor már saját lakással rendelkezett, azonban az élet számos egyéb megvásárolható hívsággal csábította a harmincas évei elején járó fiatalembert. Emlékei szerint az ajánlat elutasításakor meggyőződése éppen olyan sziklaerős volt, mint a nyolcvanas évek végén, azonban az eset felelevenítésekor hozzátette: „Ha számottevő összegről lett volna szó, akkor talán elfogadtam volna”, mivel hite szerint ez nem befolyásolta volna az értékelés eredményét, csupán a jól végzett munka hozott volna számára tisztesebb jövedelmet.

(9) X környékén, ahonnan származom ismerem a helyzetet, de ezen a környéken ez volt az első munkám és nem tudhattam, hogy itt hogy mennek a dolgok (román munkások sürgős alkalmazásának engedélyezése S.E.). Azt már a második elutasításnál láttam, hogy ingyen nem fogom megkapni az engedélyeket, a melósokra pedig szükségem volt. Amikor megtudtam, hogy kinek a kezében futnak össze a szálak, felhívtam az illetőt, hogy szeretnék beszélni vele az engedélyem ügyében. Három napom volt rá, hogy „felkészüljek” belőle. Mivel idegen voltam a környéken, nem igazán tudtam, hogy honnan informálódjak róla. Olyan kollégára lett volna szükségem, aki már meg tudott egyezni vele. Különböző csatornákon keresztül eljutottam egy illetőhöz. Ő megnyugtatóan, hogy ne aggódjak, nem lesz semmi probléma, megmondta azt is, hogy mennyit szánjak rá. Elkezdtem kalkulálni, hogy még mindig jobban jövök ki, mintha kapok egy-két munkavédelmi ellenőrzést, és ott megbuknak az embereim.

A megbeszélrt időben felkerestem az illetékest, és elmondtam neki, hogy ezek nélkül az emberek nélkül nem tudom a határidőket teljesíteni, sokba kerül a teherautók állásdíja, és nekem sokat mérne a dolog, ha el tudnánk intézni egymást közt az engedélyeket. Többször hangsúlyoztam, hogy milyen sokat érne nekem, ha megkapnám az engedélyt. Igyekeztem nagyon kedves lenni, nehogy véletlenül is megsértssem valamivel, vagy úgy érezze, hogy biztosra megyek. Biztató előjelnek tekintetem, hogy

amikor bejöttek mások is a szobába, igyekezett gyorsan megszabadulni tőlük.

Emlékszem, hogy előszedte az anyagomat, és elmélyülten tanulmányozta. Mondott valamit arról, hogy az embereim iskolai papírjai nem igazán felelnek meg a feltételeknek, de végül is, ha nagyon akarjuk, megoldható lehet a dolog. Ekkor már biztos voltam abban, hogy sínen vagyok. Most már csak az lett volna jó, ha ő mondja meg az árat. Végül is többet vittem magammal, mint amennyit ajánlottak, de túl sokat sem akartam rászánni. Megkérdeztem, hogy mit tehetnék itt és most annak érdekében, hogy a dolgom elintéződjön. Emlékszem, hogy sokáig úgy tett, mintha elmélyülten gondolkodna, hogy ne kelljen válaszolnia. Nem akartam tovább húzni az időt, úgyhogy feltettem a dolgokat egy lapra és megmondtam konkrétan, hogy nekem mennyit érnek az engedélyek. Továbbra sem szólt egy szót sem, elmélyülten nézegette az asztalon a papírokat. Én sem szóltam semmit, csak vártam a reakciót.

Kis idő múlva fogta a papírokat és kiment. Kb. 10 perc múlva jött vissza, most már mosolyogva.

– Rendben van, meglesznek az engedélyek – mondta.

Távollétében én már kiszámoltam a megajánlott összeget, és köszönetem jeléül odaadtam neki, miközben mondtam, hogy akkor én mennék is, nem szeretném tovább zavarni.

(10) Az eset X megye Y munkaügyi kirendeltségén történt a 1990-es évek elején. Z akkoriban hatósági ügyintézővel foglalkozott, többek között előnyugdíjakkal kapcsolatos tennivalókkal. Kollégája éppen nem tartózkodott az irodában, amikor a soron következő előnyugdíjat intézte. Ügyfele vidéki, korábban a mezőgazdaságban, fizikai munkát végző nő. Ismeretség nem fűzte hozzá, teljesen hasonlóan bánt vele, mint társaival. Szokott udvariasságával kérdezte a szükséges adatokat és közben azokat rögzítve számítógépén, csak néha-néha nézett fel. A végső adategyeztetéshez kérte a hölgy személyi igazolványát, s míg az a tárcájában matatott utána, elbambult. Miután átvette a személyi igazolványt, fel sem tűnt neki, hogy ügyfele továbbra is a tárcájával foglalkozik, így teljesen váratlanul érte, hogy megköszönve eddigi ténykedését, a hölgy természetes arckifejezéssel egy ötezerest nyújt felé. A megdöbbenéstől először szóhoz sem jutott, riadtan nézett körül tanúkat keresve. Már szinte hallotta, hogy azt beszélik róla, hogy nála ennyibe kerül a nyugdíjazás. Eszébe sem jutott, hogy elfogadja a pénzt, csak később gondolkodott el azon, mekkora is lehetett volna számára a kísértés. Ez a pénz akkori keresetének kb. az egyharmada volt. Próbált nyugodt maradni, de akaratától függetlenül, kissé idegesen és ingerülten, égő arccal mondta: „Hogy tetszik gondolni! Tegye el gyorsan!” Szerencséjére, a hölgy bár kissé értetlenül, de zavar nélkül tette el a pénzt, s kérdezte meg: Akkor mivel hálálhatnám meg a kedvességét? Kicsit már lehiggadva, megkönnyebbülten tudott válaszolni: „Semmivel, semmit sem fogadhatok el!” A hátralévő ügyintézését rekordgyorsasággal intézte, udvariasan elköszöntek egymástól, de még a következő ügyfeleinél is úgy érezte magát, hogy lázas, és bele-belekeveredett mondataiba. Igazán csak akkor tudott megnyugodni, amikor kollégájának, majd később főnökének elmesélhette a történeteket. Úgy érezte, tanúkat kell keresnie ártatlansága bizonyítására. Elmondása szerint a későbbiekben kicsit gyanakodva figyelt minden olyan ügyfelére, akiről azt feltételezte, hogy esetleg köszönetet szeretne mondani ezen a módon, ugrásra készen figyelt, hogy idejében elháríthassa a próbálkozást. Kisebb ajándékokat továbbra is elfogadott, ezek ellen igazából védekezni sem tudott, nem egyszer a nap végén rúgott bele az asztal alá becsúsztatott üvegbe. Bár az eset régen, 7-8 éve zajlott le, mély nyomot hagytak hősünkben. Z azóta is szilárdan őrzi elveit.

(11) Munkatársammal felváltva dolgoztam az utolsó szobában és általában 4-5 embert hívtunk be egyszerre a szobába, így legalább ott le tudtak ülni. Az egy munkahelyről elbocsátottak is szívesebben intézték együtt ügyeiket, biztosságot jelentett számukra a csoport. Pontosan emlékszem arra, hogy mikor kaptam az első szatyor barackot, mert rettenetesen zavarba jöttem. A néni – aki a fizikai megterheléstől komoly derékfájással küszködött – óvatosan az asztalom alá csúsztatta a csomagot és szabadkozásomra azt mondta, ne sértsem meg azzal, hogy nem fogadom el, jó szívvel hozta. Nem tudtam hirtelen, mi a helyes, visszaadni vagy elfogadni. Zavart, hogy mit gondolnak a szobában jelenlévők, valóban kedvességnak tekintik-e vagy esetleg olyan ajándéknak, amit illik ebben a hivatalban adni. Végül úgy döntöttem, hogy elfogadom, hisz a csomag tartalma nem volt több egy kilónál, és valóban úgy éreztem, hogy a nénit megbántom a visszautasítással. Persze a helyzet is kínos volt számomra, ezért úgy gondoltam, a „huzakodás” helyett legjobb lesz, ha gyorsan lezárom a dolgot. Távozás előtt a néni még megerősítést várt, hogy „ugye tudom, mennyire fáj a dereka és dolgozna ő szívesen, de hát ott az a nagy kert, amit már bőven elég megművelni és gondozni, és nem szívesen utazna a munkahelyére, meg nem is tud nehéz munkát vállalni”. Ezeket a dolgokat akkor is figyelembe vettem volna, ha nem kapok semmiféle ajándékot, hiszen tisztában voltam azzal, hogy lakóhelyén semmilyen munkalehetőség nincs, a helyközi utazási költség nagysága miatt pedig a munkaadók nem szívesen foglalkoztatnák. Az a munkanélküli járadék pedig, amit a volt tsz-dolgozók kaptak, a lehető legalacsonyabb összeg volt, és megítélésem szerint bérükből levont összeg egy minimális százalékát kapták vissza.

Ezzel a magatartással persze akaratom nélkül olyan folyamat indult el, ami azt eredményezte, hogy kissé kicsúsztak a dolgok a kezem közül. A volt tsz-dolgozók minden jelentkezés alkalmával együtt jöttek, sőt az utánuk elbocsátottakat is hozzánk küldték. Rendszeressé vált az ajándékozás: egy kis gyümölcs, zöldség mindig az asztalunkra került. Olykor persze megerősítést vártak, hogy „ugye nem tetszik közvetítő lapot adni, tudja kedveském, mennyi probléma van az egészségemmel”. A velük való találkozások mindig kedélyesek voltak, míg a programban a jelentkezések időpontját rögzítettük, elbeszélgettünk a mezőgazdaság helyzetéről, a várható termés minőségéről, de állásokat nem kerestünk a nyilvántartásban és egy esetleges késés miatt szankció sem fenyegette őket. Bár valamiféle cinkosság alakult ki közöttünk, de azok az előnyök, amelyeket ugyanilyen adottságokkal és feltételekkel rendelkező munkanélküliekkel szemben kaptak, csupán annyi volt, hogy mint régi ismerősöket, több kedvességgel fogadtuk, olyan dolgokról is váltottunk néhány szót, amely nem tartozott volna egy hivatali ügyintézés menetébe. A kialakult kapcsolatra a személyesség, a bizalom, a megértés, a türelem volt jellemző és úgy gondolom, hogy ők a rájuk szánt időt, az odafigyelést és méltányosságot köszönték meg az ajándékokkal. De azzal, hogy elfogadtuk az ajándékot, mégis azt a látszatot keltettük, mintha csak ilyen módon lenne biztosított az emberséges magatartás. Főleg azok vélekedhettek így, akik másik ügyintézőhöz vártak és csak annyit láttak a dolgokból, hogy a folyosó végén csomaggal mennek be az emberek és a nélkül jönnek ki. Persze ezeket az ajándékokat sosem tartottuk meg magunknak, nem vittük haza, hanem a többi munkatárs számára kitettük az étkezőasztalra, elkerülve, hogy esetleg velük szemben kínosan érezzük magunkat vagy félreértésekre adjunk okot. Hozzáteszem, a kirendeltség-vezetőnk is utalt rá, hogy mi a szokás az ajándékokkal kapcsolatban. A kisebb és értékében nem nagy összeget jelentő csomagok elfogadását egyáltalán nem tiltotta.”

(12) Ügyintézés gyorsítása céljából fejenként 80 000 Ft-ot adnak össze a kínai állampolgárok. Mivel az ügyintézőt egyik értelmiségi honfitársuk keresi fel az összes személy ügyében; az ügyfeleknek nem is kell találkozniuk az ügyintézővel. Amennyiben az ügyintéző elfogadja az ajánlatot, az egész eljárás a hivatalon kívül bonyolódik, vagyis a képviselő sem fordul meg a hivatalban. Ha az ügyintéző nem mutat hajlandóságot a pénz elfogadására, a képviselő tovább próbálkozik különféle ajánlatokkal, először ugyanannál a személynél, majd további ügyintézőket felkeresve. Azokat az ügyintézőket, akik megvesztegethetetlennek tűnnek, újabb és újabb képviselők keresik fel, tehát az ügyintézőkre nehezedő nyomás állandó. Ha az ügyintéző meggondolja magát, a képviselő biztosíték híján vagy kénytelen máshoz fordulni, vagy tudomásul veszi, hogy veszített az üzleten, és saját zsebéből kénytelen visszafizetni az összeget megbízóinak. Amennyiben az összeget nem fizetné vissza, hitelét vesztené a többi potenciális ügyfél körében.

(13) Férjem új személyi igazolványt szeretett volna csináltatni. Felhívtuk a Ügyfélszolgálati Irodát, és megkérdeztük, hogy milyen nyomtatványok, iratok, okmánybélyeg kell. Mindent beszereztünk, kitöltöttünk, a férjem kivett egy szabadnapot, és nyitásra odament az anyóssal az irodába. Másfél óra várakozás után sorra kerültek. Ekkor kiderült, hogy a születési anyakönyvi kivonat nem lehet három hónapnál régebbi, el kell menniük abba a kerületbe, ahol kiállították, és másolatot kell kérni.

Ezt telefonon érdeklődésünkkel természetesen senki nem mondta. Ha elindulnak a másik kerületbe a másolatért, akkor (ha egyáltalán ott azon a napon, abban az időben van ügyfélfogadás) az ügyfélfogadási idő utolsó fél órájára talán visszaérnek. Ha ismét másfél órát kellene sorba állniuk, akkor már aznap nem kerülnek sorra. Az anyósom azonnal átlátta a helyzetet, és az ügyintéző hölgyhöz fordult „segítségért”. Beszélgetést kezdeményezett a hölgyvel. Megkérdezte, hogy mindig ennyien vannak-e, az emberek türelmetlenek-e, milyen ez az új rendszer, biztosan sokkal több a munka stb. Természetesen az ügyintézőnek se kellett több, azonnal panaszáradatra fakadt. Ők nem tehetnek róla, hogy ennyit kell várni, sok a türelmetlen ügyfél, aki őket szidja, a számítógépes rendszerek időnként leállnak stb. – mondta. Természetesen az anyósom egyből „átérezte”, „megértette” a problémáit. De hát akkor most ők mit csináljanak, hiszen a fia nem tud kivenni több szabadnapot, lejárt személyivel pedig nem járhat. Nagyon hálás lenne, ha még a mai napon el lehetne intézni a dolgot. A „nagyon hálás” kifejezés természetesen ki volt hangsúlyozva, és meg is tette hatását. Az ügyintéző hölgy felírta a nevét, és azt mondta, hogy ha visszaérnek, akkor hivatkozzanak rá az ajtónál, ő majd behívja őket soron kívül.

Szerencsére sikerült elintézni az anyakönyvi kivonat másolatát, és vissza is érkezés előtt. Visszafelé jövet betértek egy ABC-be, és kávé és édességet vásároltak.

Az ajtóban az ügyintéző hölgyre hivatkoztak, aki most már az összes meglévő irat birtokában tehetné a dolgát. A személyi igazolványt így is egy hónapon belül postán küldik ki, addig a férjem kapott egy igazolást. A történet végén átadta az anyósom köszönete jeléül a szatyrot, amiben a kávé és az édesség volt. Nem volt feltűnő, hiszen minden ügyintéző külön ablaknál volt, és a helyiség tömve volt emberekkel. Az ügyintéző hölgy megköszönte, még egy „ugyan már, nem kellett volna, hiszen ez természetes” is elhangzott. De azért a nevét azt írják fel, ha máskor is szükség lenne a segítségére, forduljanak hozzá.

Állami pályázaton nyerni

(14) Munkatársam, aki a vállalat nyelvi képzésekért, azaz a nyelviskolákkal történő kapcsolatok tartásáért (s ezen belül a szerződési feltételek betartatásáért) felelős rendszeresen kap kisebb karácsonyi ajándékokat, kedvességeket a már meglévő ügyfelektől, pl. csokoládé, üdvözlőlap, kisebb ajándéktárgyak, illetve névnapi jókívánságokat stb., melyek - lévén nem jelentős tételek - a jó kapcsolattartásért járó elismerés kategóriájába sorolhatók.

Az egyik újonnan ajánlkozó nyelviskola képviselője több telefonhívást követően személyes találkozót kért, illetve felajánlott munkatársam részére egy ingyenes nyelvi kurzust. Ez nem szabályellenes (amennyiben csak néhány óráról van szó), hiszen ez is egyfajta adalék az értékeléshez, tapasztalatszerzés a nyelviskola minősítését. Munkatársam megköszönte a kedvességet, s közölte, hogy amennyiben lehetősége lesz, akkor él az ajánlattal. A nyelviskola vezetője megjelent az adott időpontban, s két borítékot hozott magával a találkozóra. A találkozó csupán néhány percig tartott. Az egyik boríték az ajánlatot tartalmazta, ezt munkatársammal együtt gondosan átnézték, hogy megfelel-e a formai követelményeknek az ajánlat. Miután végeztek, a cégvezető közölte, rendkívül köszöni munkatársam kedvességét, s kérte fogadja el a másik borítékot, amely a nyelvi kurzusra a meghívót tartalmazza. Munkatársam meg sem nézte a boríték tartalmát, megköszönte a meghívást, majd kikísérte a vendéget. Később elővette a borítékot, s csodálkozva látta, hogy a meghívó átváltozott 30 000 magyar Ft-tá. Hirtelenjében nem értette, mit is jelent ez, majd magához térve a cégvezető után szaladt, de már nem érte utol. Ilyen eset még nem történt vele, s hirtelenjében nem is tudta, mit kellene tennie, mi lenne a helyes eljárás. Felment a főnökéhez, aki megnyugtatta, hogy helyesen járt el, az ingyenes, néhány órás nyelvi képzést elfogadhatja, a pénzt azonban azonnal vissza kell adnia, legjobb, ha most rögtön elmegy a nyelviskolába, s visszaadja, mintha félreértés történt volna. Munkatársam ekképp cselekedett, az irodába belépve a cégvezetőt kereste, majd négy szemközt közölte vele, hogy a pénzt nem fogadhatja el. A cégvezető vette a lapot, és őszinte csodálkozással közölte munkatársammal, hogy ez a pénz csak a tanfolyami jelentkezési díj volt, s valójában így szeretne volna biztosítani az ingyenes részvételt a kurzuson.

Később elgondolkozva az eseményeken, úgy vélte, hogy a cégvezető minden bizonnyal azt gondolta róla, hogy vagy kevesli a pénzt és ezért utasította vissza, vagy ami valószínűbb, hogy egy kis szerencsétlen, becsületes ügyintéző baleknek nézte, aki nem érti, mi a dörgés és nem érti, hogy működik a világ. Az esetet követően munkatársam nem kereste a nyelviskolát, s az ingyenes nyelvi kurzusra sem ment el.

(15) Egy 1999 decemberében hozott jogszabály lehetővé teszi, hogy a munkáltatók a befizetendő szakképzési hozzájárulásukat csökkentsék úgy, hogy dolgozóikat továbbképzésben részesítik. A kérelmeket – a bizottság titkáráként - én veszem át, majd az a feladatom, hogy részletesen átvizsgáljam az ügyiratot, és előkészítsem előterjesztésre. Ez abból áll, hogy az esetleges hiányosságokat feltárom, ami alapján a bizottság gyorsított eljárással azonnal elutasítja a kérelmet. Bárkinek a beadványát szívesen átnézem, ha megkér, és olyan jó tanácsokkal is ellátom, hogy a bizottság elsősorban mit vizsgál az ilyen esetekben. Felhívom a figyelmét arra, hogy tegyen még egy-két olyan kiegészítést, amit az eddigi tapasztalataim alapján fontosnak tartok. Azt mindig hangsúlyozom, hogy az ügyet a testület bírálja el. Nem én hozom a döntéseket, az viszont tény, hogy mikor a bizottság elnökével megbeszélem az ügyet, a javaslatom sokat számít, mivel sem az elnöknek, sem a bizottságnak nincs ideje tüzetesen

átvizsgálni az iratokat, ez a feladat rám hárul.

A szokásos telefonhívással kezdődött. Felajánlottam neki anyagának áttekintését, mielőtt annak beadása mellett dönt. Megköszönte, és másnap a megbeszélte időpontban megjelent az irodámban. A behozott kérelmeknek igen nagy hiányosságai voltak, de a legaggasztóbb az volt, hogy olyan tanfolyamokhoz kérték a hozzájárulást, amelyek már elkezdődtek. Márpedig ez egyértelműen kizárja a támogathatóságot. Elmondtam neki a problémát, és közöltem vele, hogy az ilyen esetekben a bizottság azonnal elutasítja a kérelmet. Ő arra hivatkozott, hogy erről a jogszabályról eddig nem tudott, és igen kellemetlenül érinti az, hogy tudatlansága miatt százezres nagyságrendű támogatástól esnek el azok a cégek, amelyeket képvisel. Ezt a hibáját mindenképpen szeretné jóvátenni. Közlebb hajolt hozzám, és hangját lehalkítva megkérdezte, hogy hol tudna velem négy szemközt beszélni. Azt válaszoltam, hogy itt is nyugodtan elmondhatja a problémáját, bár valóban két másik kollégám is az irodában tartózkodott. A következő pillanatban összerakta papírjait, és arra kért, menjünk ki együtt a folyosóra. Kíváncsi lettem, vajon mi fog következni, ezért vele tartottam. Kollégáimtól elköszönt, és kiléptünk az irodából, így most már senki sem zavart bennünket.

Odakinn közölte velem, hogy nagyon hálás lenne, amennyiben azt az apró problémát, hogy a tanfolyamok már elkezdődtek, a bizottság elnézné a kérelem tárgyalásakor. Ha ez nem lehetséges, akkor valamiféle javaslatot vár tőlem az ügy megoldására. Ismét felhívtam arra a figyelmét, hogy a kérelme az előbb említett ok miatt nem támogatható. Ekkor azzal hozakodott elő újra, hogy mindez az ő hibája, és ezért rendkívül hálás lenne az együttműködésemért. Most már nyomatékosan ismétlem, hogy egyáltalán nem tudok rajta segíteni. Hosszan nézett rám, és nem értette makacsságomat. Egyre hangosabban érvelt azzal, hogy ezeknek a jogszabályoknak így nincs értelmük, és egyébként is semmi sem múlik azon a néhány héten, amennyivel ő elkésett. Dühösen összepakolta a papírjait, miközben az egész rendszer bürokratikus mivoltán morgolódott. Elköszönt, sajnálkozva távozott, és azóta nem keresett fel újra.

Ügyfelem sikertelen próbálkozása nemcsak az én lelkiismereti okaimmal magyarázható. Az eset előtt mi sosem találkoztunk, tehát nem ismertük egymást. Körülbelül tíz perc alatt próbált meg a bizalmamba férközni, és ez az idő túl rövidnek bizonyult, így a kísérlete eleve kudarcra volt ítélve.

A hozzám benyújtott kérelmek előzetes vizsgálata részéről önzetlen segítségnyújtás. Az más kérdés, hogy ezt általában valamivel meghálálják. Nem túlságosan nagy értékűek ezek az ajándékok, és elsősorban az adott cég által előállított reklámtermékekről van szó. Kaptam már cukrásztól egy tálca süteményt vagy alumíniummal foglalkozó cégtől 100 m alufóliát. Mások névre szóló tokaji bort vagy drága tollat hoznak magukkal. Általában az ügyfelek előre átadják ezeket az ajándékokat, néha azonban utólag jönnek be hozzám köszönetet mondani, ezzel jövőbeni kérelmeik ügyében esetében akarják biztosítani a kivételezett bánásmódot. Nincs erre semmi szükség, mert a feladatomat mindenképpen elvégzem. Az azonban tény, hogy ilyen esetekben jobban figyelemmel kísérem a kérelem sorsát. Ahelyett, hogy félretenném az anyagot és az ülés napjáig bele sem néznék, egyéb teendőimet elhalasztva, valóban körültekintően nézem át, nehogy hiba legyen benne. A bizottság döntése után az ilyen „hálás” ügyfeleknek azonnal tudomására hozom az eredményt, pedig ez a fajta értesítés akár heteket is igénybe vehet.

(16) Egy ügyvezető ordítva hívott fel telefonon, hogy miért kérek tőle olyan iratokat és információkat, amelyeket ő már a korábbiakban leadott már. Hivatali packázásnak vette

azt a hivatali munkát, amelyet a jogszabályok írnak elő. Erre én higgadtan tájékoztattam, hogy nekem is és neki is vannak törvényben rögzített kötelezettségei, amelyek az együttműködésünk alappillérei. A telefonbeszélgetés végén abban maradtunk, hogy megteremtjük a lehetőségét egy közös munkamegbeszélésnek, tájékoztatjuk egymást a kölcsönös elvárásokról a hatékony és gördülékeny együttműködés érdekében. Több személyes találkozásunk is volt ezt követően. Kölcsönös szimpátia alakult ki közöttünk.

Eltelt egy-két év, amely idő alatt én is többször jártam a képző irodájában. Bizalmas információk nyújtásával és egyes jogszabályi értelmezések kapcsán is nagy segítséget jelentett részére ez a kapcsolat.

Hogy még jobban bebiztosítsa a helyzetét újabb lépésre szánta el magát, a karácsonyi képeslap mellé egy óriási ajándécsomagot kaptam.

Aztán egyszer mikor átmeneti likviditási problémái merültek fel felkeresett, és rendkívül idegesen elmondta, hogy én vagyok az utolsó reménye, mivel pénzügyi igazolás hiányában tönkre is mehet, hiszen nem pályázhat. Azt hiszem, itt jött el a pillanat, amikor úgy érezhette, hogy ezt a nagy horderejű szívességet már nem elegendő ajándékkossárral vagy virággal honorálni. Habár soha nem is vártam el tőle az ajándékait, mégis ezek után ő úgy érezhette, hogy „megváltja a belépőjét” egy kedvezőbb státuszba.

Egy héttel az igazolás kiadását követően egy újabb tanfolyam elindítása kapcsán ellátogattam a képzőhöz. Az irodájába néhány perccel korábban érkeztem, mint azt a tanfolyam indulása indokolta volna. Elkezdtünk beszélgetni munkáról, majd néhány magánjellegű mondat is elhangzott közöttünk. Észrevehetően ideges volt és kapkodott, ekkor még nem sejtettem, miért. Elvégeztük a szükséges papírmunkát, majd felállt az asztaltól, hozzám lépett, a kezében egy – gondolom én, pénzzel megrakott – borítékkal, amelyet át akart nyújtani nekem azzal, hogy a segítségemet és a hozzáállásomat szeretné megköszönni.

Amint megértettem, mit tervez, először teljesen lemerevedtem, majd elutasítóan gesztikuláltam a fejemmel és a kezemmel, majd amikor már meg tudtam szólalni, közöltem vele, hogy nem fogadom el, és ne hozzon kellemetlen helyzetbe. Próbálta még erőltetni, de miután látta, hogy hajthatatlan vagyok, visszavonulót fűjt. Elköszöntem tőle és visszamentem dolgozni. Két hét múlva egy újabb találkozásonk volt egy újabb tanfolyamindítás kapcsán. Leültetett az irodájában, kávéval kínált, majd kisvártatva eltűnt a szomszédos helyiségbe. Nem sokkal ezután a kezében egy gyönyörű, díszes, művészi kaspóval és benne egy nagy méretű, különleges cserepes virággal jelent meg, és átnyújtotta nekem, megköszönve a segítségemet, majd elnézést kért a két héttel ezelőtt történetekért. A virágnak nem tudtam ellenállni, és elfogadtam tőle.

Piaci előnyt szerezni, illetve bebiztosítani

(17) Egy Magyarországon jelentősnek számító multinacionális cégnél dolgozom, amellyel érdemes jó kapcsolatban lenni. A gyár audiovideo stúdiója részére olyan műszaki cikkekre volt szükség, amelyeket nem sokan árulnak. Munkatársaim mondták, hogy ők tudnak egy boltot, ahová az elődöm szokott járni. Csak mondjam meg a tulajdonosnak, hogy honnan jöttem, és hogy most én vagyok a volt kollégám helyett. Elmentem, s mivel ez volt első találkozásunk, bemutatkoztam, elmondtam, amiket mondanom kellett, hogy bizalommal lehessen irántam. Az én számomra azért volt fontos a bizalom, hogy átutalással tudjak fizetni, ugyanis ez, azonkívül, hogy a cégnek kedvezőbb, nekem is kevesebb adminisztrációt jelent.

Miután látta, hogy ki vagyok, és miket szeretnék vásárolni, teljesen nyílt lett, sokat

mosolygott és beszélt. Kedvesen felajánlotta, hogy bármire legyen szükségem, azt ő beszerzi. A vásárlás összege nem volt olyan nagy, legalábbis a céges vásárlásokhoz képest nem, de miután az eladó, aki egyben a tulajdonos is volt, kiállította a számlát, azt mondta, hogy menjek be a belső helyiségbe, ami egy függönnyel volt csak elválasztva, mert mutatni akar valamit. Szóltam a kollégámnak, aki eljött velem, és aki szintén először volt ott, hogy várjon egy pillanatra, és én gyanútlanul besétáltam a belső szobába. Ott a tulajdonos 3000 Ft-ot akart a kezembe nyomni, hogy fogadjam el. Én mindjárt mondtam neki, hogy dehogy fogadom el, nem ezért jöttem ide vásárolni, de ő győzködött engem, hogy mindenhol ez a szokás, nyugodtan fogadjam csak el. És meggyőzött. Ez a háromezer forint 5 százaléka volt a vásárlás értékének, és mikor megemlítettem egy ismerősömnek, ő azt felelte, hogy igen, ennyit szoktak adni, ez a szokás. Még meg is lepődtem azon, hogy ő ezt ennyire tudja.

A vásárlást követően arra gondoltam, hogy nekem nem volt szimpatikus ez az ember, mert nagyon sokat beszélt, ami sokszor üres fecsegésnek tűnt, és én ezt ki nem állhatom. Tudom, hogy eladónak ilyennek is kell lennie, de úgy éreztem, hogy egy kicsit túlzásba vitte. Az tény, hogy nagyon segítőkész volt, és feltűnt, hogy szinte egyfolytában mosolygott. Így utólag visszagondolva, azt hiszem, hogy ő ezt azért csinálta, hogy fel tudjon engem mérni, ugyanis nem tudhatta, hogy fog-e még találkozni velem, és mindent meg kellett tennie, hogy visszatérő vásárló legyek. Arra gondolok, hogy tulajdonképpen merész volt az eladó, mert ez volt az első találkozásunk és nem tudhatta, hogy én hogyan reagálok majd. Viszont mellette szólt, hogy látta, hogy egy fiatal, tulajdonképpen még kezdő vásárlóval van dolga, és abból, hogy én együtt nevetek vele, fel tudta mérni, hogy megnyerhető vagyok.

Egy másik esetben a műszaki cikk, amit be kellett szerezni, több millió forintba került. Ilyenkor az eljárás a következő a munkahelyemen: el kell mondanom az igényemet a beszerző osztálynak, önekik be kell kérniük legalább három különböző cégtől árajánlatot az adott termékre, de az ajánlatok közül én választom ki a számomra megfelelőt.

Egy termékbemutatón kiderült, hogy egy ismerősöm is forgalmazza ezt a terméket, és ott helyben rábeszélte, hogy tőle vegyem meg. Én elmondtam neki, hogy nálunk a cégnél ez hogy működik, mire ő adott nekem két címet, akik majd küldenek a övénél rosszabb árajánlatot. Ez így is történt, és az ismerősöm ajánlata lett a legkedvezőbb. Kiderült, hogy nagyon sok cégnél hasonló az eljárás, mint nálunk, és nagyon sok beszállító találta meg ilyen módon ezen rendszer ellenszerét. A lényeg az, hogy egyszer az egyik ad jobb ajánlatot, utána a másik és így tovább.

A termék leszállítása után a barátom hazavitt, ami neki körülbelül 150 kilométeres kerülőt jelentett, de azt mondta, hogy ez a legkevesebb, amit megtehet és énnekem nagyon jól jött. Az úton hazafelé megkérdezte, hogy mivel tudná meghálálni a segítségemet, mert ez neki nagyon nagy üzlet volt. Én győzködtem arról, hogy én csak azért segítettem, mert jó ismerősöm, egyáltalán nem várok semmit cserébe. De ő folyamatosan puhatolózott, hogy mi az, ami nincs nekem a háztartásban. Én őszintén válaszoltam neki, de mindig hozzátettem, hogy ne adjon bármit is. Bár az igazat megvallva, nagyon örültem volna egy videónak vagy egy cd-lemezjátszónak, de nem akartam, hogy azt gondolja rólam, hogy ezért segítettem, mert féltem, hogy ez a barátságunk rovására mehet. Mikor elváltunk, nem is maradtunk semmiben. Körülbelül három-négy héttel később beállított egy videomagnóval. Én már nem ellenkeztem, tudtam, hogy semmi értelme.

Az első esetben nem mentem vissza többet abba a boltba, mert kényelmetlennek éreztem nagyon a szituációt. A második esetet viszont követte ugyanazokkal a

személyekkel egy harmadik is, és semmilyen rossz érzés nem maradt bennem. Azt hiszem, ismerősökkel sokkal jobban „megy”, jobban elfogadott számomra a korrupció, mint ismeretlenekkel, mert aki ismer, arra gondolok, hogy más oldaláról is ismer. Ekkor már nem érezzük annyira bűnösnek magunkat. Az első eset szituációja olyan volt a félreeső helyiségben, mintha valami bűnt követnénk el. A második esetben pedig csak mintha ajándékot kapnék az ismerősömtől. Azt hiszem, minél szorosabb a viszony, annál nagyobb a „hála”.

(18) Kisteljesítményű nyomtatókra korábban már történt pályázat Géza irányítása alatt. Hat szállító közül az X Kft.-t választották ki egy széles körű szempontlista alapján. A cég a tevékenységével igazolta a jó döntést, nem is volt semmi gond a közös munka során. Egyik nap a kft. kiemelt ügyfél menedzsere meghívta, hogy *általános látogatást* tegyen nála, remélve természetesen azt, hogy újabb munkát szerezhet meg a cégtől. A többéves együttműködés során már jó kapcsolat alakult ki a két érintett között, ismerték egymás családját, hobbiját, így nem kellett attól tartani, hogy egy ilyen rutinlátogatás alkalmával nem lesz miről beszélgetni. El is mélyedtek mindenféle szakmai kérdésekben is, mikor Géza megjegyezte a legújabb feladatát, egy nagyteljesítményű nyomdagépet kell beszereznie. A menedzser persze rögtön kapott az alkalmon és összeállított egy anyagot a gépekről, amiket az ő cégük forgalmaz. Tudott széles körű referenciát is mutatni, és garanciát adott a gépek működésére. Ebben az időben volt a kft.-nek egy nagyszabású évzáró rendezvénye, ahová a kiemelt ügyfeleket (köztük Gézát) is meghívták hogy így is biztosítsák a vevőket arról, hogy jól választottak és partnerük egy igen megbízható cég, akivel érdemes a jövőben is együttműködni.

A vállalat számára is sürgős volt a döntés, hiszen a következő év elejétől már használni szerették volna a gépeket. Géza számára elegendő volt a bemutató és nem gondolkozott tovább a lehetséges megoldásokról. *Korábban már megpályáztattuk őket –* gondolta magában, így nincs szükség további ceremóniára. Hamarosan megkötötték az üzletet és megvásároltak egy nagyteljesítményű nyomdagépet, amit sikeresen működésbe is állítottak. A felsővezetők örültek a gyors végrehajtásnak, mert a gép teljesítménye nagyon jó volt. Akkor kezdődtek a bonyodalmak, mikor kiderült, hogy a gép *működési költségei* nagyon magasak, és a teljesítményét nem tudják teljes mértékben kihasználni. A felsővezetőkben ekkor vették elő főhősünket, hogy adjon magyarázatot a döntésére. Kiderült, hogy nem történt pályázat a beszerzésre, illetve hogy a korábbi szállítók bevonásával történt a vétel. Ekkor elindult a lavina és a vállalatnál további hasonló eseteket is sikerült leleplezni.

Szüksős jószághoz hozzájutni

(19) Mint a versenybíró elnöke, én felügyelem a verseny lebonyolítását, döntök adott helyzetekben, és a szabályzatban leírtaknak megfelelően vezetem le a sorsolást. Ez a verseny az olimpia évében nem csak az igen magas összegű díjazás miatt, hanem azért is fontos volt, mert a helyezéstől függően döntött a szövetség arról, ki kerülhet be a válogatott keretbe. S azok a sportolók akik külföldi versenyeken vesznek részt kapnak lehetőséget arra, hogy kivívják az olimpián való részvétel jogát.

Még tizenöt perc volt hátra a versenykiírásban leírt időpontig, melyben meghatároztuk a nevezés határidejét és a sorsolás kezdését, amikor odaléptem hozzám az egyik legeredményesebb egyesület edzője, akivel évek óta baráti viszonyban álltunk. Érdeklődött jómagam és szeretteim állapotáról, mindennapjainkról. Majd természetesen

a sportra terelődött a beszélgetés, szóba kerültek a nehéz mindennapok, melyekben a pénzhiány játszik fő szerepet.

Néhány perces igen kedélyes beszélgetés után – mely annyira baráti és közvetlen volt, hogy én bennem fel sem merült bármi rossz gondolat – elkomoruló arccal arra kért, hogy négyszemközt beszélhessen meg velem egy igen fontos ügyet. Természetesen igent mondtam, így félrevonultunk egy kisebb szobába. Ott engem leültetve, igen komolyan és nagy meggyőző erővel ecsetelni kezdte egyesülete és kiemelten legeredményesebb játékosának sikereit. Géza, a legjobb, sóhajtott sokszor csak a sorsolás szeszélye folytán nem lett a verseny győztese, mivel kieséses rendszerű versenyekben rögtön összekerült legnagyobb riválisával. „Sajnos eddig Fortuna nem igazán kedvezett Gézának” – mondta, majd szemembe nézve, cinkosan mosolyogva a következőket mondta: „A szerencse forgandó, foroghatna felénk is már egyszer, ugye, Anikó?!” – mondat közben vállamra téve a kezét, igen hatásosan a hangsúlyt a nevemre helyezte. Mivel sem testtartásom, sem szemem nem jelezett vissza, együtt érző mosollyal az én egyesületem pénzügyi helyzetére tett utalást: „Biztos, Ti is rosszul álltok labdaügyben. Igen drágák az új labdák.” Mivel helyeseltam, felbátorodva rátért a „lényegre”. „Nos, ha véletlenül – ezt a szót igen hangsúlyosan ejtette – a Géza a felsőágra kerülne – így riválisával csak a döntőben kerülhetne össze –, ennek a versenynek a labdaszükséglete megoldódna rajtam keresztül.” Hatásosan várva pár másodpercet, hozzátette: „Igen hálás lennék.”

Mivel az ajánlatát nem fogadtam el, az edzővel sajnos megromlott a kapcsolat. Az ő meglátása szerint nekem el kellett volna fogadnom az ajánlatot, hiszen a sportág érdeke is azt kívánná, hogy két jó játékos is lehetőséget kapjon. Megtévesztett az a bizalmas viszony, mely az esemény előtt fennállt, és amit – így visszatekintve – ő igen tudatosan megtervezett és fenntartott. Nem tekintettem „gyanúsna” azt sem, hogy félrehívott, s így teret adtam neki arra, hogy valamit titkosan, mások kizárásával közöljön. Kíváncsiságom miatt ő arra a következtetésre juthatott, hogy én is „benne vagyok a dologban”.

(20) Színhely: egy szülészeti klinika, ahol hősünk világra szeretné hozni gyermekét. Mivel ez az első ilyen jelentős esemény életében, barátnői körben „magánkutató” végzett. A két-három gyermekes anyukák már ismerik a „terepet”. Ellátják tanácsokkal, melyik kórházban mennyit kell adni a szülészorvosnak, szülésznőnek stb.... Külön tarifája van az ellenőrző vizsgálatoknak és külön a szülésnek. Ezek hallgatóságos megállapodások és a páciensek között szájról szájra szállnak, terjednek.

Ismerősi kör bevonásával választ orvost. Tehát amikor megtörténik az első személyes találkozás, az orvos már tud róla és ő is tudja, hogy mennyi kerüljön a fehér borítékba. Erre a kölcsönös bizalomra épül a magyar orvos–beteg viszony, hiszen e nélkül nem lehet eredményes az orvos munkája, márpedig a beteg pedig a saját és egyben gyermeke egészségét bízta az orvosra. Hősünk mindent megtesz azért, hogy minél szimpatikusabbá váljon, sikerüljön a hangot megtalálnia orvosával, hogy adott esetben kényesebb dolgokat is megkérdezhessen. Az orvos kicsit atyáskodó, megnyugtatja a leendő anyukát, hogy minden rendben lesz. Magasabb beosztású orvost választott, hiszen azzal a tanáccsal is ellátták, hogy így nagyobb az esélye annak, hogy egyszemélyes szülőszobába kerül majd.

Eltelik a kilenc hónap, elérkezik a várva várt pillanat: ott van a szülésznő, azonban a választott orvost sürgős műtétéhez hívták. Tehát mások segítik a babát a világra. A szülészorvos csak az utolsó pillanatban ér vissza mégis az ő zsebébe kerül nem kevés összeg. Az apuka megpróbál olyan alkalmat keresni, amikor csak ketten vannak és

zavartalanul átadhatja a borítékot. Az orvos kicsit szabódik, de nem annyira, hogy a papa véletlenül „meggondolja” magát. Régebben a szülés utáni hálapénz átadásának nagyon jó helyszíne és módja volt a varratszedés. Hála a felszívódó varratnak, ez már nem olyan gyakori.

Itt azonban nincs vége a történetnek; a csecsemőnővér puhán leül a gyermekágyas kórteremben az egyik ágy szélére és halk hangon előadásba fog. Ecseteli, mennyire kevés a fizetése, milyen nehéz a munkája, ő pedig a jövedelmét az éjszakai ügyeletek alkalmával babakelengye-horgolással, eladásával egészíti ki. Az anyukák értsék meg a szíves invitálást, fáradjanak az esti fürdetés után a szobába babaruhaszmlét tartani. Vásárlás esetén komoly előnyökhöz jutnak. Több tanácsot kapnak a szoptatáshoz, több tiszta textilpelenkát stb....

Sokkal nyíltabban megy a feltételek tisztázása, mint az orvosválasztás, lekenyerezés esetében. Amelyik anyuka „jól veszi a lapot”, minden nap kedvezményeket élvezhet. Például többször mehet megmérni a gyermekét evés után. Az első döbbenet után majdnem mindenki él az ajánlattal.

Összefoglalásszerűség

Nem akarnám hosszas összefoglalással „helyre tenni” az Olvasó gondolatait. Ez ellentétes lenne azzal a reményemmel, mely szerint a húsz mellbevágás szándékával gyűjtött és szerkesztett példa előbb elakasztotta az Olvasó lélegzetét, majd - egy nagyobb lélekzetű 'aha-élmény' érkezéssel s egy nagy lélegzetvétel után – az Olvasó imígyen szólt: Úgy van! .

Mindazonáltal egy-két hevenyészett megjegyzést tennék, de tényleg csak annyit, amennyit a művecskének a bevezetőben említett trilógiába való illeszthetősége megkövetel.

Remélem meggyőztem az Olvasót arról, hogy a korrupciós játékok – még a legelemibb, kétszemélyes változatban is - alaposan kidolgozott szerepkészletet, sok találékonyságot, a feltételezett jelek felismerését és viszonzását, a helyzet alakításának képességét feltételeznek. A sikerhez kell a másik játékkészségének felderítése, a saját kézség érzékeltetése, az árak ismerete, az alkukézség. Mivel azonban az emberek nem születnek korruptnak, sőt – mint sok történetből kilvasható – még akik teszik sem szeretik a korrupciót, a korrupciós játékok része gyakran az is, hogy a játékokat elrejtjük mások elől, sőt olykor a korrupst személy (a legszebb példákat a rendőri esetekben olvashattuk) önmaga elől is elrejtteni igyekszik saját korruptségát (nem érinteni kézzel a piszkos pénzt, de legalább nem nézni rá). A játéknak az is része, hogy magunknak és társunknak a korrupcióban hogyan lehet a bűn alól felmentést adni (a

cinkos összetartozás érzésének ápolásától az eset kivételességének érzékeltetésétől az állam szidásáig, illetve a társadalmi jóváhagyottság, de legalább is elfogadottság (a rózsasándori „az államellenes bűn becsületre méltó” hagyomány nevében) kölcsönös felmutatásáig.

Remélem arról is meggyőztem az Olvasót, hogy a korrupció során sok olyan tevékenységre kerül sor, amelyekről a közgazdaságtan, mint a tőke termelésének folyamatáról emlékezik meg, illetve amelyek sikeressége feltételezi a tőke megfelelő mértékén, összetételén, alkalmazási módját.

Ilyen például a korrupció ártermelésbe való belerejtése a kórházi nővér részéről (20)², a korrupció árának megismerése érdekében eszközölt beruházás (9), az idő megtakarításának szempontja (13), a természetbeni (használati) érték alkalmazása a korrupció tényének leplezésére vagy a bűn mértékének kisebbítésére (10), a tőkék összegezése, s ezzel hatékonyságának remélhető fokozása (12), ha lehet erőfölény megteremtése (6 és 7), a retorzió, illetve a lebukás mértékének és esélyének kalkulálása (4 és 5), az önbecsülés megmentésének értéke (8), a korrupció elhagyása eseténe bekövetkező veszteség és a korrupciós felár összevetése (4 és 9), a tárgyalókészség meglétének árcsökkenő (2) és hiányának árnövelő (1) hatása. És végül, de elsősorban, mindezen folyamatok kulturális beágyazottságát biztosítva, illetve a lebukás kockázatát – még a korrupció sikertelensége esetén is - minimalizálva – ott találjuk a mindent átszövő kapcsolatokat ökonómiáját. Ahogy a barátság könnyíti a korrupció beindulását (17), ahogy az üzlettársi kölcsönös megértés szavatolja az ár ismeretét (19), ahogy a barátság szavatolja, hogy még akkor sem kell félni a lebukástól, ha nem sikeres a korrumpálás szándéka (16).

Végezetül, továbbgondolásra érdemes megfigyelés, hogy a korrupció itt megfigyelt mély kulturális beágyazottsága erőteljes bizalmat feltételez a civil társadalomban. Csak éppen ebből éppen az a fajta általánosított bizalom („ez az én államom, értékrendem, világom és civilizációm”) nem következik, amire egy civil társadalom kellene, hogy épüljön. A trilógia ezen darabja – mintegy a negyedik rész előkészítéseként - azt a paradox hipotézist teszi megfogalmazhatóvá, hogy a kisvilágokba vetett túlzott bizalom

² A zárójelben szereplő számok a történetek azonosítói.

(s ennek kapcsolati tőkét fejlesztő volta) gátja a civil társadalom kapcsolatérzékeny (általánosított, intézményes, személytelen) bizalmi tőkéje létrejöttének.

Irodalomjegyzék

Bíró A. Zoltán (1998) Mindennapi ellenfelünk, a rend (Esettanulmány a korrupció társadalmi hátteréről) Megj.: *Írások a korrupcióról*, Helikon-Korridor, Budapest, 209-224 old.

Sik, Endre (2000) A magyar korrupció köszöni, jól van, Kézirat, TÁRKI, Budapest

Sik Endre (2001/a) Kapcsolatérzékeny útfüggőség, 2000, július-augusztus

Sik Endre (2001/b) Aczélhálóban – adalék a kapcsolati tőke működésének megismeréséhez, *Szociológiai Szemle*, 3 sz.